

NORGES HØYESTERETT

Den 31. august 2023 ble det av Høyesteretts ankeutvalg med justitiarius Øie og dommerne Bergsjø og Sæther i

HR-2023-1577-U, (sak nr. 23-116651SIV-HRET), sivil sak, anke over dom:

Staten v/Helse- og omsorgsdepartementet

(Regjeringsadvokaten
v/advokat Andreas Hjetland)

mot

A

(advokat Stine Moen)

avsagt slik

K J E N N E L S E :

- (1) Saken gjelder begjæring om utsatt iverksettelse av Frostating lagmannsretts dom i sak nr. 23-055351ASD-FROS om begjæring om utskriving fra tvungent psykisk helsevern.
- (2) A fikk i 2012 diagnosen bipolar affektiv lidelse og har i perioden 2012 til 2022 vært innlagt en rekke ganger på grunn av sykdommen. Innleggelsene har dels vært under tvang. De har hatt en varighet på mellom seks dager og opp mot åtte måneder.
- (3) A ble 31. mars 2022 innlagt til tvungen observasjon, og det ble 1. april 2022 truffet vedtak om tvungent psykisk helsevern for ham ved sykehuset i X. Det ble samtidig vedtatt tvungen medisinerings i perioden 1. april 2022 til 1. juni 2022. Statsforvalteren stadfestet senere vedtaket.
- (4) A ble overført til Y 5. april 2022. Han ble så 2. august 2022 overført til fortsatt tvungent psykisk helsevern uten døgnopphold. A begjærte seg skrevet ut av det tvungne vernet høsten 2022. Kontrollkommisjonen ved Y fattet vedtak 7. november 2022 hvor det tvungne vernet ble opprettholdt.
- (5) A begjærte rettslig prøving. Trøndelag tingrett avsa 10. mars 2023 dom hvor begjæringen om opphør av tvungent psykisk helsevern ikke ble tatt til følge.
- (6) A anket til Frostating lagmannsrett, som ved dom 21. juni 2023 tok begjæringen om opphør av tvungent psykisk helsevern til følge. Lagmannsretten besluttet ikke utsatt iverksettelse av dommen, jf. tvisteloven § 36-9 andre ledd. Tvangen opphørte dermed ved lagmannsrettens dom.

- (7) Staten ved Helse- og omsorgsdepartementet anket dommen til Høyesterett. Høyesteretts ankeutvalg tillot anken fremmet i beslutning 17. august 2023.
- (8) *Staten ved Helse- og omsorgsdepartementet* har begjært utsatt iverksettelse av lagmannsrettens avgjørelse frem til rettskraftig avgjørelse foreligger. Det er anført at det foreligger tungtveiende grunner som begrunner utsatt iverksettelse, jf. tvisteloven § 36-10 andre ledd. Staten har vist til at A erfaringsmessig vil unnlate å følge opp nødvendig behandling med stemningsstabiliserende legemidler noen tid etter opphør av tvungent psykisk helsevern, og at han deretter får en ny manisk periode. Både tingretten og lagmannsretten har anerkjent at han utgjør en fare, men det er usikkert om faren A utgjør for sine nærstående, er tilstrekkelig kvalifisert til å opprettholde tvungen behandling i det psykiske helsevernet. Tvangen må anses som nokså lite inngripende overfor A, og han synes selv å anerkjenne behovet for medisiner, i alle fall i en viss tid fremover. Ulempene ved å beslutte oppsettende virkning fremstår etter statens syn langt mindre enn risikoen ved å la være.
- (9) A motsetter seg at tvangen reetableres før en realitetsbehandling av spørsmålet i Høyesterett. Det foreligger ikke tilstrekkelig tungtveiende grunner i denne saken, og reetablering av tvang kan ikke anses nødvendig. Lagmannsretten kom enstemmig til at farevilkåret ikke var oppfylt og fant ikke grunn til å fravike hovedregelen om foregrepet virkning. Staten har ikke fremlagt noen nye argumenter eller opplysninger som ikke ble vurdert av lagmannsretten. I anken til Høyesterett ba staten ikke om at tvangsvedtaket skulle stå ved lag inntil rettskraftig dom foreligger. Tvisteloven §§ 36-9 og 36-10 må leses i lys av EMK artikkel 5, og det følger av forarbeidene at det er lite rom for å bruke unntaket fra foregrepet virkning i saker om frihetsberøvelse. A har siden lagmannsrettens avgjørelse møtt til frivillig behandling. Et vedtak om tvang vil avbryte prosessen om å få behandlingsplass ved medisinfri enhet ved Z. Tvangen er et svært inngripende tiltak i hans personlige integritet, frihet og liv.
- (10) *Høyesteretts ankeutvalg* bemerker at det følger av tvisteloven § 36-9 første ledd at dom om at tvangsvedtak skal opphøre, får virkning straks. Dersom det foreligger tungtveiende grunner, kan retten i dommen likevel bestemme at den ikke skal få foregrepet virkning, jf. bestemmelsens andre ledd. Lagmannsretten har ikke truffet slik særskilt bestemmelse i saken her.
- (11) Ved anke over dom som går ut på at tvangsvedtak skal opphøre, kan den rett som har ankesaken, bestemme at tvangsvedtaket likevel skal stå ved lag til det foreligger en rettskraftig avgjørelse, jf. tvisteloven § 36-10 andre ledd andre punktum.
- (12) I HR-2020-159-U avsnitt 11 og 12 uttaler ankeutvalget dette om vilkårene for slik avgjørelse:

«Loven sier ikke noe nærmere om når det kan være aktuelt å treffe slik avgjørelse. Det er likevel nærliggende å se hen til vurderingstemaet 'tungtveiende grunner' etter tvisteloven § 36-9 annet ledd, se Schei m.fl., Tvisteloven, kommentarutgave, 2. utgave 2013, side 1328.

Det er i forarbeidene til tvisteloven § 36-9 annet ledd uttalt at dette er en unntaksregel som kun skal brukes i saker der særlige hensyn gjør seg gjeldende med en viss tyngde, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 502. Samtidig har ankeinstansen ved bruk av tvisteloven § 36-10 annet ledd annet punktum en friere adgang til å bestemme at tvangsvedtaket skal stå ved lag, enn hva som følger av vilkåret i § 36-9 annet ledd første punktum, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 503.»

- (13) På denne bakgrunn konstaterer ankeutvalget at tvisteloven § 36-9 andre ledd gir en relativt snever adgang til å fravike hovedregelen om foregrepet virkning – det må foreligge tungtveiende grunner. Selv om ankeinstansen etter § 36-10 andre ledd står noe friere, skal det en god del til før det kan være aktuelt å benytte hjemmelen.
- (14) Utvalget bemerker at det er snakk om å gjeninnføre tvang overfor A mer enn to måneder etter at den opphørte ved lagmannsrettens dom. I prosesskriv fra hans prosessfullmektig 29. august 2023 heter det:
- «I de over to månedene som har gått siden tvangen opphørte, har A ukentlig møtt til frivillig behandling ved Æ og har følgelig tett kontakt med sitt behandlingsteam. Han var senest i samtale hos Æ-teamet og psykologspesialist Brødreskift onsdag 23. august 2023. Det forelå videre ikke noe tvangsmedisineringsvedtak på tidspunktet for tingrettens eller lagmannsrettens behandling, da A tar litium på frivillig grunnlag. A tar fortsatt litium på frivillig grunnlag. Som han også forklarte i lagmannsretten, er det heller ikke aktuelt for ham å slutte litium på nåværende tidspunkt eller på egen hånd, slik han har gjort tidligere og som han har erfart har ført til tilbakefall pga. bråseponering.»
- (15) Disse opplysningene er ikke bestridt av staten og legges til grunn. A har altså fortsatt medisineringen etter at tvangen opphørte. Dette tilsier at det er begrenset risiko for at han vil kunne utgjøre en fare for sine nærstående i perioden frem til rettskraftig dom foreligger. Ankeforhandlingen er berammet til 26. september 2023.
- (16) Ankeutvalget er etter dette kommet til at det ikke foreligger tilstrekkelig tungtveiende grunner til at lovens hovedregel om foregrepet virkning ikke bør få anvendelse. Begjæringen om utsatt iverksettelse tas ikke til følge.

S L U T N I N G

Begjæringen om utsatt iverksettelse tas ikke til følge.

Per Erik Bergsjø
(sign.)

Toril Marie Øie
(sign.)

Knut Erik Sæther
(sign.)